

Privatisera yttrandefrihet

| av Per Heister

Allt mer skattepengar läggs på att uppfostra medborgarna att tycka som staten vill. Snart har staten med sina obegränsade resurser trängt ut det civila samhället från opinionsbildningen. Det är dags att stoppa förstatligandet av demokratin.

VI SVENSKAR ÄR ETT KRYPANDE och underdånigt folk. Vi fyller nästan mangrant i våra folk- och bostadsräkningar utan att ta till hötjugorna mot fogdarna. Vi protesterar inte när överheten – våra myndigheter, staten – talar om för oss hur vi skall sköta vår hälsa, att vi inte skall röka och hålla igen på vinet. Vi finner oss i det mesta.

I grundlagarna står det att det är vi som styr, att landet regeras under lagarna och att vi äger oss själva beskatta. Det finns en motsättning i detta. Vi är våra egna herren men vi lyder överheten när den kör med oss.

Vi har en lång tradition av yttrande- och tryckfrihet. Vi är försäkrade rätten att bilda opinion för våra åsikter. Och den traditionen är både stolt och har djupa rötter.

Då och då hotas den. Tillfälliga opinioner vill förbjuda vissa former av yttranden – barnpornografi var det för några år sedan och innan dess var det reklam för en del produkter som en riksdagsmajoritet ansåg farliga, tobak och alkohol. Attackerna mot yttrandefriheten kunde inte genomföras i tystnad. Och de flesta lyckas inte. Principen om att staten inte får hindra oss från att uttrycka våra åsikter är stabilt förankrad.

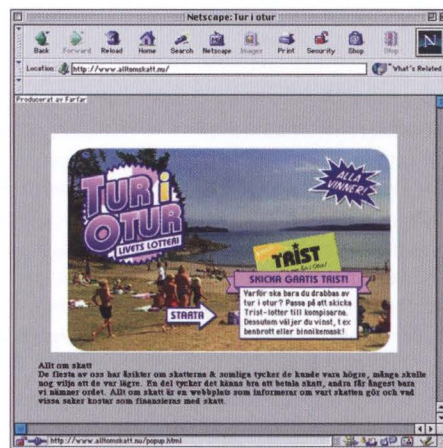
Och, vilket är det helt centrala, det är ett skydd för oss individer mot staten.

Men i snabbt accelererande tempo kör det offentliga med oss. Staten använder våra skattepengar för att bilda opinion mot oss.

I våras berättade Riksskatteverket – stolt och nöjt – att det satsar 10 miljoner kronor på inledningen till en flerårig kampanj för att motivera skatterna för ungdomar. Skattemyndigheten skall inför valet och därefter visa reklamfilm på bio, annonsera och leka på Internet med våra skattepengar för att vi skall lyda grundlagen och beskatta oss själva. Få protester hördes mot att staten tagit rätt mycket pengar från skattebetalarna för att med hjälp av bland annat lobby- och pr-byrån Westander Publicitet&Påverkan skriva debattartiklar och få dem att betala in ännu mer.

Riksskatteverket är ett påtagligt och aktuellt exempel på hur staten utvidgar sina ambitioner från att utföra väl definierade uppgifter i allmänhetens tjänst till att bilda opinion, driva kampanjer och uppfostra medborgarna. På deras egen bekostnad. Innehållet i kampanjen var tendensiöst och felaktigt, alls inte motsvarande kravet på myndigheters oväld. Kampanjens budskap var bland annat att om man inte betalade skatt skulle det inte bli något dricksvatten. Lite genant borde det vara att just vatten tillhör de saker som finansieras helt med avgifter i de flesta kommuner. Däremot sades ingenting om att skatten behövdes för att annars skulle inte RSV ha råd att driva lobbying mot skattebetalarna.

Kampanjen innehåller dessutom brev från överste-skattemännen till en halv miljon ungdomar i åldern 16-20 år. Ett sådant utskick kan omöjligen rymmas inom de tio miljonerna. Ett vanligt kommersiellt direktbrev av den typen skulle kosta 6-7 miljoner kronor. Men riksskatteverket har ju adresserna i sitt eget register och kan utnyttja dem utan synlig kostnad. Även om det rimligen faller utanför ramen för vad skattemyndigheternas register är avsett för.

Riksskatteverket uppfostrar medborgarna med sakinformation via Internet.

eten och demokratin

HUR MÅR DU? FRÅGAR STATEN

Förra våren slogs arbetarskyddsstyrelsen och Yrkesinspektionen samman till "Nya" Arbetsmiljöverket. Det informerades det om på utomhusreklam landet runt, i Stockholms tunnelbana, i annonser i dagspressen. Budskapet på affischerna var det orwellskt obehagliga "HUR MÅR DU?" Men de kuschade svenskarna tog inte till hötjugorna.

Kampanjen för att sälja in namnbytet kostade 12,3 miljoner kronor, det vill säga ungefär lika mycket som valbudgeten för ett medelstort svenskt riksdagsparti. "nya" Arbetsmiljöverkets årliga informationsbudget är totalt på ca 50 miljoner kronor. Somliga har resurser. RSV berättade inte att vi måste betala skatt för att finansiera arbetsmiljöverkets namnbyte.

Staten använder sin tillgång till skattemedel för att bilda opinion på annat sätt också.

Förra året skickade SIDA ut en 16-sidig bilaga med några av våra morgontidningar. Några miljoner av skattemedel användes för att driva kampanj för biståndspolitiken och för en del av de organisationer som driver biståndsprojekt med stöd av SIDA, inte stöd av skattebetalarna som det ju i själva verket är.

Annonsering för kommuner och annan offentlig verksamhet är en växande bransch. Visserligen kostar det inte Rinkeby stadsdelsnämnd eller Ekerö kommun särskilt mycket att köpa bilagor i dagstidningar – de finansieras ju oftast genom annonser från ortens företag – men de lånar ut sitt namn och legitimerar innehållet. Som sällan bärs av någon idé eller tanke alls mer än att den som gör bilagan skall tjäna pengar.

På en lång rad områden stöds vissa opinionsyttringar genom statsbidrag. 200 miljoner i filmstöd som sprids via Filminstitutet, bidrag till museer och teatrar är naturligtvis också stöd till viss opinionsbildning. Och om viss opinionsbildning får stöd försvåras naturligtvis tillvaron för andra.

Svensk Tidskrift tar inte emot statliga bidrag vilket naturligtvis försvårar konkurrenssituationen med alla de tidskrifter som får bidrag.

Presstödet och partistödet är också exempel på hur staten tar pengar från medborgarna för att användas till opinionsbildning över huvudet på dem. De politiska partierna blir genom de offentliga skattefinansierade bidragen avskurna från beroendet av sina medlemmar och

sympatisörer. Signalen till medborgarna är att deras insatser inte har någon betydelse, pengarna kommer i alla fall.

Vi har idag vant oss vid sådana stöd men när de infördes var de kontroversiella. Vilhelm Moberg protesterade till exempel och påpekade att det som framställdes som en frihetsreform – att understödja mångfald – i själva verket var ett sätt att tvinga oss alla att finansiera åsikter vi inte delade. Han menade att om nu pressstödet var en frihetsreform borde naturligtvis friheten öka om vi inte bara tvingades betala för dem utan vi borde då i logikens namn också tvingas läsa dem.

På samma sätt argumenterade Vilhelm Moberg mot radio- och tv-monopolen. Vid den tiden anfördes ju tekniska begränsningar för att staten skulle ta ansvar för etermediasändningar. Men vi har fortfarande omfattande statlig kontroll över vem som får sända i etern, kul-

HUR MÅR DU?

turministern vill till och med skärpa statens grepp genom de stora satsningarna som görs på digitalt marknät och som liksom vanlig statstelevision finansieras via obligatoriska avgifter för alla dem som har tv. Principiellt är licensen naturligtvis än mycket värre än i tidernas begynnelse och när Moberg protesterade.

Men åter till press- och partistöden. Deras tillkomst är exempel på hur partierna – läs det socialdemokratiska partiet – låter skattebetalarna finansiera sin verksamhet. Argumenten var ökad mångfald, praktiken var tvångsfinansiering av vissa idéer.

Partistödet tillkom i början av sextio-talet för att partierna skulle ha råd att finansiera sina egna tidningar. Partistödet beräknades så att pengarna tillföll partierna i proportion till hur starka de blev i val. Eftersom socialdemokraterna var största parti var detta en för dem gynnsam stödform. Pengarna användes sedan till att betala de stora underskotten i den socialdemokratiska pressen. Eftersom just den s-märkta pressen var så tråkigt politiserad gick den särskilt dåligt och gjorde stora förluster. Borgerliga tidningar var mer kommersiella och var därför vanligen mer populära, gick bättre och behövde mindre understöd.

Efter några år upptäckte socialdemokraterna att de hade mindre pengar kvar efter att ha plöjt ned dem i A-pressens förlustaffärer och idén dök upp om att inrätta ett presstödet. Nu skulle ju inte pengarna gå till dem som var störst i opinionsbildningen utan i motsats till partistödet så skulle de svaga tidningarna ha mest stöd. Och se, det råkade gynna socialdemokraterna det också.

Omfattningen av press- och partistöd om alla nivåer i politiken räknas in torde uppgå till bortåt 1,5 miljarder kronor varje år. Om behovet av skattepengar till denna opinionsbildning sade RSV inte heller något i sin kampanj under våren.

FOLKRÖRELSESTÖD – ISTÄLLET FÖR FOLK

Statsbidragen till de politiska ungdomsförbunden är också betydande. Redan tidigt lär sig våra framtida politiska ledare att det är betydligt jobbigare att dra in stöd och pengar från medlemmarna än från stat och kommun. Bidragen i Stockholm för ungdomsförbunden uppgår till storleksordningen 1000 kronor per medlem. Och det är minst tio gånger så mycket som varje medlems frivilliga bidrag. Ungdomarna som RSV vänder sig till fick inte heller veta att om de inte betalar sina skatter så kommer inte heller de ungdomsorganisationer de inte frivilligt vill betala till att överleva.

Men staten ger bidrag också till annan opinionsbildning. Viktig och omfattande opinionsbildning sköts i vårt

samhälle av så kallade icke-statliga organisationer, NGO:s. De bjuds in att representera folket i alla möjliga sammanhang. Begreppet är den internationella motsvarigheten till "folkrörelser" men kraven på folk och rörelse är normalt ännu mindre. I olika internationella sammanhang – inte minst i FN och EU – anses dessa organisationers röst vara ännu mer folklig än de folkvaldas. Oroligt tittar sig de förtroendevalda ständigt över axeln för att ingen NGO mot djurförsök eller för handikappade eller patienter eller miljö skall falla dem i ryggen. Världsbanken anses till exempel nästan helt ha vuxit samman med en del miljörelser. I just de fallen råder det stor oklarhet om Världsbanken tagit över miljörelserna eller miljörelserna tagit över Världsbanken. Det enda som är säkert är väl att Världsbanken finansierar verksamheten. Kännetecknande för

flertalet NGO:s är att de är väldigt mycket statsfinansierade. För att ha råd att driva opinion, delta i sammanträden och bedriva lobbying på våra vägnar.

Våra svenska folkrörelser är ju sedan länge bidragsberoende.

Staten är viktigare än medlemmarna. Det är visserligen relativt sällan som bidragen är direkt förknippad med att vissa åsikter drivs men visst finns det lockelser. Förr var det vanligt att organisationer – oavsett deras inriktning – kunde få ökade resurser om de satsade på särskilda frågor. Det fanns länge hur mycket bidrag som helst att få för de politiska ungdomsförbunden om de bara satsade på kampanjer mot alkohol. Ett ungdomsförbund gjorde ölunderrägg för skattemedel som ett led i en sådan kampanj. För att visa att de inte lät sig styras av staten. De andra gjorde så som staten önskade.

HANDIKAPPRÖRELSEN

En betydande folkrörelse eller NGO är den svenska handikapprörelsen. Den kan dessutom utgöra en tydlig illustration till flera olika problem som uppstår när staten finansierar opinionsbildning. Statens bidragsregler styr in i detalj hur olika handikapporganisationer skall vara uppbyggda och de styr vad de skall tycka. Om de inte delar den föreskrivna ideologin blir det inga pengar. Och det handlar om pengar som är helt avgörande för organisationerna existens.

Statens bidrag till handikapprörelsen är i år ungefär 160 miljoner. För att få del av dessa bidrag måste de enskilda organisationerna vara medlem av Handikapprörelsens Samarbetsorganisation, HSO. De som inte är med i denna får inga pengar.

Och att det blev HSO beror på att staten vill ha en samordnande organisation som utser de handikappades representanter i statliga organ och utredningar. För statens skull underlättar det om en organisation represen-

terar alla handikappade. När denna utredning presenterades hade HSO 33 medlemsorganisationer och det fanns mindre alternativa organisationer. Sedan HSO fått monopol på statsbidrag har antalet medlemsorganisationer ökat. I år har 53 handikapporganisationer fått statsbidrag. Några av dem, bland annat de överviktigas riksförbund, har dock bara fått etableringsbidrag och är ännu inte godkända för permanent stöd.

Men HSO var inte bara störst. HSO var dessutom uppbyggd som ett parti. Kraven på det samarbetsorgan som skulle få stöd var just att det skulle vara uppbyggt som HSO, vilket råkar likna ett vanligt svenskt partis struktur. Det betyder lokalföreningar och regionala fullmäktigen från minst tio län som utser sina representanter som i sin tur utser representanter till den nationella kongressen.

De organisationer som beviljas medlemskap i HSO måste dessutom uppfylla en del andra krav. Till exempel måste man dela HSO:s ideologi – som också är statens i utredning fastställda – att handikapp inte är en personlig åkomma utan samhällets fel. Handikappa är man inte i sig själv utan det uppstår när "samhället" inte har gjort så att handikappet inte märks. För att få statsbidrag måste man skriva under på denna ideologi. Staten kräver att varje organisation har en sammanhållen idé inte bara om handikappet utan också om hur samhället skall utvecklas. Det krävs också att man har strömlinjeformade värderingar.

På så sätt tvingas alla reumatiker eller synskadade att ställa upp bakom en gemensam uppfattning om hur samhället skall utvecklas. Om man ställer upp på denna majoritetsuppfattning blir belöningen rikligt med statliga bidrag för att bilda opinion för denna samhällsutveckling!

Alla dessa föreskrifter om uppbyggnad, om ideologi och värderingar är tillkomna för att folkrörelsen skall få pengar för att delta i statens opinionsbildning. Och staten betalar bara kostnaderna för den opinionsbildning som följer av organisationernas delaktighet i utredningar och remissvar. Men frågan är hur mycket utrymme och energi det blir över för annan verksamhet när en överlägsen resursstark finansiering har lagt upp 160 miljoner för att få det gjort som staten vill. Så mycket folkrörelse är det i alla fall inte.

MER BIDRAG, MINDRE ENGAGEMANG

Stor oro och debatt har uppstått i Svenska Freds- och skiljedomsföreningen där statsbidragen nu, sedan medlemmarna försvunnit, är den enskilt största inkomsten, som motsvarar cirka 40 procent av budgeten. För 20 år sedan fick föreningen något tiotusental kronor i statsstöd, nu är det uppe i 1,8 miljoner. Stödet från staten har kompen-

rat det svikande stödet från frivilligt betalande medlemmar.

Några aktivister är oroliga att beroendet av staten leder till att föreningen kommer att anpassa sig till den hand som föder den; det verkar som om ledningen gör alltför många aktiviteter tillsammans med vad som borde vara huvudfienden – när Svenska Freds skriver debattartiklar med militärer blir profilen otydlig anser en del.

Men statens överlägsna resurser för att bilda opinion märks också på andra områden. Och överläget blir bara större. Antalet informatörer i regeringskansliet har vuxit explosionsartat under 90-talet. 1994 fanns det 53 informatörer och pressansvariga utöver alla UD:s informationsansvariga. Nu finns det 96 stycken som sköter samma jobb. Det är en ökning med ca 80 procent på

bara 8 år. Och det har skett samtidigt som motparten, mediaföretagen, skurit ned antalet journalister dramatiskt.

Och samtidigt som modern teknik gjort informationshanteringen effektivare med datorer och mobiltelefoner.

ET TU EU

Det är inte bara den svenska staten som satsar alltmer på att tränga sig in i våra hjärnor genom opinionsbildning för att uppfostra oss. I ett accelererande tempo har också EU börjat uppfostra oss. Inte bara för att berätta för oss hur vi skall söka bidrag eller informera om våra rättigheter utan EU försöker också ändra våra beteenden. Pengar satsas på ren marknadsföring av produkter från unionen, som oliver och tulpaner, men också på beteendepåverkan. Just i dagarna har en stor antirök-kampanj dragits igång och det satsas en hel del resurser på att göra EU populärt bland medborgarna. Stora informationskampanjer planeras. Det anses också, precis som i Botkyrka och Södertälje, rimligt att EU respektive kommunerna använder skattepengar till att anställa personal för att få oss att gå och rösta. Det är naturligtvis det ultimativa underkännandet av demokratin att de kraftigt statsstödda partierna inte anses räcka till för att mobilisera väljarna till valurnorna utan det behövs offentliga informationsinsatser och kommunala valkonsulenter.

Det är en oroande utveckling.

Snart är yttrandefriheten, tryckfriheten och demokratin de facto förstärkt. Och då kommer det att gå med demokratin och yttrandefriheten som det går för annan statlig verksamhet.

För att demokratin skall leva krävs att den åter byggs på medborgarnas civila engagemang. Demokratin måste privatiseras.

Per Heister (pheister@europarl.eu.int) är redaktör för Svensk Tidskrift.